

FAO Voluntary Guidelines for Securing Sustainable Small-Scale Fisheries in the Context of Food Security & Poverty Eradication

NZEMA

TECHNICAL SERVICES
FOR COMMUNITY DEVELOPMENT

SINLIPĒĒ

NGYEHYĒĒ MŌŌ BOA MAA FĒĒHYĒĒ NGYIKYI GYIMA KŌ ZO KPĒĒ NA ŌĒUA ZO ŌBŌ AĒĒ NWO BANE NA EZA ŌTU EHYIA BO LA

Maanle maanle Eku ne mŌŌ nea AĒĒ nee EgyinliyĒĒ zo (FAO) mŌŌ wŌ Ewiade NgamŌnu Eku (UN) ne abo la yĒĒ kpĒĒ NgyehyĒĒ ēhye mŌŌ boa maa fĒĒhyĒĒ ngyikyī gyima kŌ zo kpĒĒ na ŌĒua zo ŌBŌ aĒĒ nwo bane na eza Ōtu ehyia bo la a. BĒliele zĒhae NgyehyĒĒ ne bĒdole nu wŌ Siane Eziane, ēvole apenle nwiŌ bulu nee nna (June 2014) ne anu.

MŌŌ maa “SSF NgyehyĒĒ” ne ye ngakyile la a le kĒ bĒyĒle ŌĒua fĒĒhyĒĒ nwo mgbanyidwĒke mŌŌ kile kĒ fĒĒkyevoma dŌŌnwo mŌŌ wŌ maanle mŌŌ fĒĒhyĒĒ a le bĒ gyima titili la, pele wŌ ēbule mŌŌ ŌwŌ kĒ bĒnyia wŌ bĒ gyima nwo yĒĒ nvasŌe mŌŌ bĒ gyima ne fa bĒle bĒ maanle noko menli enga nwoĒ edwĒke la anwo. ēhye ati, ye bodane titili a le kĒ Ōnea yeamaa fĒĒhyĒĒ ngyikyī gyima ne agyinla Ō gyakĒ azo kpĒĒ.

ŌwŌ nu kĒ fĒĒhyĒĒ ngyikyī gyima ne boa kpĒĒ wŌ maanle mŌŌ fĒĒhyĒĒ a le bĒ gyima titili la ezukoa gyinlabelĒ nu edĒĒ, noko saa Ōba ye adwuleso egyinliyĒĒ nu a bĒye bĒ bĒfi nu na bĒtende bĒtia bĒ bŌbŌ. Ōnva nwo kĒ bĒkpŌ fĒĒhyĒĒ gyima ne na eza bĒmboa bĒ la, fĒĒhyĒĒ ngyikyī gyima ne tĒgyi Ō gyakĒ azo kpĒĒ wŌ maanle dŌŌnwo anu.

ŌĒua nyeyenu ēhye mŌŌ ēhŌ zo wŌ ēvole dŌŌnwo anu wŌ maanle mŌŌ fĒĒhyĒĒ ngyikyī gyima kŌ zo wŌ nu la ati, Ōnva nwo kĒ fĒĒkyevoma ye gyima la, dahuu bĒdi ehyia yĒĒ bĒ nwo kyele bĒ ŌĒuakĒ bĒtietia fanwodi mŌŌ maa bĒ ēbĒlabŌle nu anyuhŌle la azo.

“SSF NgyehyĒĒ” ne le adenle mŌŌ maanle maanle eku ne mŌŌ nea aĒĒ nee egyinliyĒĒ zo (FAO) la kulo kĒ Ōdua zo Ōda ngyegyĒle mŌŌ fĒĒkyevoma kŌ nu la ali na Ōboa Ōmaa fĒĒhyĒĒ ngyikyī gyima ne eza nyia egyakĒ gyinla zo.

Maanle maanle eku ne mŌŌ boa fĒĒkyevoma (ICSF) la le eku eku ne mŌŌ mŌŌ boa kpĒĒ wŌ maanle anzĒĒ azua anyuhŌle nu la anu ko (CSO), na yemŌ yĒĒ nea maa NgyehyĒĒ ne ye mŌŌ awie biala kola fa Ō nwo wula nu a. NŌhale nu, FAO/UN ne dule NgyehyĒĒ ēhye ziele ēkĒ kĒ bĒfa bĒahakye Chandrika Sharma mŌŌ ēnee le kĒĒhĒlevole kpanyinli wŌ (ICSF) mŌŌ nea kĒ fĒĒhyĒĒ ngyikyī gyima kŌŌŌti lĒ fanwondi wŌ ewiade muleĒ nna ne anu la. YĒ diema raale ēhye ngoane rale awieĒĒ wŌ Siane Ēzane, ēvole apenle nwiŌ bulu nee nna (March 2014) ne anu. ēnee Ōde Malehyiama anwuma ēĒene ne mŌŌ ye nŌma a le ‘MH370’ mŌŌ minlinle la anu. ēnee ŌĒkŌ

FAO nyianu wɔ Mongolia yeahɔkponde adenle kpale mɔɔ baboa amaa Ngyehyelee ehye ali munli la.

Zehae Ngyehyelee ne wɔ nu edendekpunli mɔɔ bo eya (100) noko yegua ye tidweke ngyikyi bulu nee nsa (13). Kelata ehye le Ngyehyelee ne sinliple. Yemenle John Kurien mɔɔ li ICSF ati la a yele kelata ehye maanle ICSF a. Yeva evole mɔɔ bo abulanla (40) la yeye gyima yeboa felehyele ngyikyi gyima mɔɔ hyia moale la wɔ maanle dɔɔnwo azo titili, Kerala mɔɔ wɔ India la.

MUKENYE

Beyele felehyele ngyikyi eku Ngyehyelee ehye ke befa beamia Ngyehyelee mɔɔ boa maa felehyele nyia anyuhole mɔɔ enee wɔ eke wɔ evole apenle ko eya ngɔnla abulahɔnla nee nnu ne anu (1995) la anu. Ngyehyelee ehye mɔ di ngyegyeye mɔɔ felehyele ngyikyi eku nu amra yia la anwo gyima, eza ɔnea eku ne ndotolee biala mɔɔ mrenyia nee mraale mɔɔ wɔ eku ne anu la ye la azo. Saa yekye fele mɔɔ bekye wɔ ewiade amuala la anu a, felehyele ngyikyi gyima ne tu foa na eza ɔboa ɔmaa menli mɔɔ anye die felehyele nwo wɔ ewiade amuala la anu eya ngyenu abulahɔnla (90%) nyia gyima ye. Felehyele ngyikyi gyima yee azua mɔɔ bekye fele wɔ zo la gua ye ngakyile. Fane dɔɔnwo ne ala, ɔta ɔye mbusua gyima mɔɔ beye wɔ namunamu zo a. Menli embu be yee benva be edweke benye ehwee, na eza noko beko zo bedi ehyia. Ngyegyeye dɔɔnwo wɔ felehyele ngyikyi gyima ne banebole yee ye ekpazile nwo. Beluale ndenle ngakyile yee nzuzule ngakyile zo yee beyele zehae Ngyehyelee ehye mɔ a. Bedi beboa menli yee benea bemaa ewiade amuala fanwodi enyianle Ngyehyelee ko zo kpale.

1. BODANE

SSF Ngyehyelee ehye bodane titili a le ehye mɔ:

- ɔnea yeabo aleɛ nwo bane wɔ ewiade kɔsɔti.
- ɔboa wɔ ewiade amuala kenle bie nee ye ezukoa gyinlabelɛ nu.
- ɔboa yeamaa felekyevoma ali boe wɔ ebelabole nu na be gyima aho ɔ nyunlu olua felehyele nwo ninyene mɔɔ bebava beali gyima kpale la azo.

Wɔ adenle ehye azo, ɔwo ke Ngyehyelee ne boa maa menli te gyima mɔɔ felehyele ngyikyi gymayevoma ye, yee mɔɔ bebahola beaye la anwo edweke.

Bodane ehye bara nu a, ɔwɔ ke yenya gyimayele nwo fanwodi. Azua mɔɔ beye felehyele ngyiky gyima wɔ zo la, ɔwɔ ke bɛmaa adenle bɛmaa bɛkile bɛ adwenle wɔ bɛ gyimayele nu na bɛfa felehyele nwo ninyene zo boe enleanle anwo ezonlelile ne bie bɛto bɛ nwo zo. Ehye bamaa anzondwole adenla bɛ avinli. Ngyehyele ehye fa moale maa maanle mɔɔ etenyianle anyuhɔle la, ɔluake beta beyia ngyegyele, titili namunamu mɔɔ beye gyima ehye mɔ wɔ zo la.

2. KE ɔSI ɔDE NEE ELEKA Mɔɔ ɔ NLOA KPULA LA

SSF Ngyehyele ne enkyekye awie biala, awie kulo a yee ɔdi zo a, yee ɔwɔ eke ɔmaa maanle biala, titili maanle mɔɔ bɔ zo mɔɔ elenya anyuhɔle la. Beye Ngyehyele ehye ke onlea felehyele gyima ngakyile mɔɔ beye ye azule nee nyevile nu la amuala azo. Nwole edweke kɔsɔti kɔ ekpunli ehye mɔ mɔɔ anwo wɔ nu bie la eke: maanle maanle, INGOs, CSOs, NGOs, Sukulu yee menli mɔɔ ye bɛ ti anwo gyima la. Bedie bɛto nu ke felehyele ngyiky gyima ne wɔ nu ngakyile yee eza bɛze ke bɛ gyima ne si de la. ɔwɔ ke maanle biala dua anlokone adenle zo kile felehyele mɔɔ ba felehyele ngyiky gyima ne abo na ɔkola ɔfea Ngyehyele ehye mɔ abo la, amaa beanwu menli mɔɔ hyia moale la, ɔluake menli zɛhae mɔ yee Ngyehyele ne wɔ eke ne maa bɛ titili a. ɔwɔ ke bɛkilehile Ngyehyele ehye mɔ anu, na bɛfa bɛdi gyima ke mɔɔ maanle mɛla maa adenle la.

3. MɛLA BIE Mɔ

Ngyehyele ehye mɔ gyi mɛla bulu nee nsa bie mɔ azo. Bɛvale mɛla ehye mɔ bɛgyinlanle maanle maanle fanwodi eku, felekyevoma yee ngyehyele bie mɔ mɔɔ boa anyuhɔle nu la ngyehyele zo, na bɛboa menli ekpunli mɔɔ anwo ye anwunvone na eza bɛkpo bɛ wɔ felehyele duma nu la, yee bɛboa bɛmaa menli nyia ale mɔɔ sa bɛ la.

Ngyehyele ehye a le:

1. Ebule mɔɔ benya bɛmaa awie biala mɔɔ bentietia bɛ fanwodi zo la;
2. Ebule mɔɔ benya bɛmaa awie mɔ maandɛ la;
3. Menli nu nyeyenu mɔɔ benye;
4. ɔwɔ ke mrenya nee mraale kɔsɔti nyia adenle ko ne ala;

5. Ɖwɔ kɛ awie biala nyia ninyene mɔɔ bekehɛye la bie;
6. Ɖwɔ kɛ awie biala kola kile ye adwenle na ɔfa ɔ nwo ɔwula ayia mɔɔ beye biala la anu;
7. Ɖwɔ kɛ awie biala di mela zo;
8. Ɖwɔ kɛ awie biala kola nwu ye gyimalile nu;
9. Ɖwɔ kɛ yeɓu ninyene nwo mgbonda kpale;
10. Ɖwɔ kɛ yeɓoa yemaa menli di boɛ;
11. Ɖwɔ kɛ awie biala dua ngyehyelee mɔɔ beɗua zo beye ninyene la azo;
12. Ɖwɔ kɛ awie biala di mɔɔ ɔkeye la anwo ezonle yee
13. Ɖwɔ kɛ yenea kɛ ebelaɓɔle nee ezukoa gyinlaɓele ndotolee baɓo boe.

4. MAANLE MAANLE AVINLI NGITANWOLILE

Ɖwɔ kɛ bekilehile SSF Ngyehyelee ehye mɔ anu na bɛmaa menli fi bɛ ahonle nu fa di gyima wɔ adenle mɔɔ entia maanle nee maanle maanle mɛla mɔɔ wɔ eke deɓa la.

Bɛbahola bɛava Ngyehyelee ehye mɔ bɛaboa bɛamaa bɛaye nzenzalee wɔ arane mɛla nu na yeahola yeaboa ye maanlema ne. Noko akee ye ye nzonle kɛ Ngyehyelee ehye enreɓola enretia arane mɛla mɔɔ wɔ maanle biala azo la ele.

5. MAAMULE NGYEHYELEE NEE FELɔHYELE ADWINLI NWO NGYEHYELEE MAA FELɔHYELE NGYIKYI GYIMA

A. MAAMULE NWO NGYEHYELEE Mɔɔ DI MUNLI

Maamule baɓo zo kpɛle a, ɔgyi ye ezukoa gyinlaɓele nee anyuhɔle mɔɔ ye maanle ne le ye wɔ adenle mɔɔ bɛle mɔɔ maa bekola bekye fele wɔ namunamu zo la azo. Namunamu mɔɔ wɔ SSF Ngyehyelee ne abo la ɔwɔ kɛ nyia anwobaneɓɔle kpale, pelepele yee maamule ngyehyelee mɔɔ di munli, adenle mɔɔ bɛfa bekye fele, nee eleka mɔɔ bɛbahola bɛaye bɛ gyima ne kpale la. Ɖwɔ kɛ mraale noko nyia adenle kɔsɔɔti bie na bɛnea bɛ boe. Ɖwɔ kɛ yeɓu adenle biala mɔɔ awie le wɔ ye gymayele nu la. Saa nwole bakɔya a, ɔwɔ kɛ ehye eyele nee mɛla ngyikyi mɔɔ bɔ felɔhyele gyima nwo bane wɔ azua azua ne mɔ azo la kɔ. Wɔ eleka mɔɔ mɛla maa mraale adenle la, ɔwɔ kɛ

befa mraale ne mo beboka nwo. Owɔ ke menli nwo gyima moɔ felehyele ngyiky gyima ne ye bo menli nee felehyele nwo bane la. Eleka moɔ maanle ne a nea azele nee azule zo la, onle ke adenle moɔ bele la tia bodane moɔ bevale behyehyele Ngyehyeele ehye mo la, titili azua moɔ felehyele ngyiky gyimayevoma yee fa ngyehyeele ehye mo di gyima la.

Owɔ ke bema felehyele ngyiky gyima ne adenle bema beye be gyima ne wo azule zo wo maanle ne anu. Saa obaye boe a, owɔ ke beye nwole ngyehyeele wo arane nu na bekile be eleka moɔ owɔ ke beye be gyima ne bekodwu la, anzee eleka moɔ bebahye fele la. (Article 6.18)

Ehye kile ke, owɔ ke maanle ne ye ngyehyeele moɔ bie a le ke bebaye eleka moɔ feta la beamaa beahye fele. Kolaa na ngamɔnu ngyehyeele bie ahɔ zo la, owɔ ke nvasoe moɔ azua moɔ felehyele ngyiky gyima ko zo wo zo nyia la anu da eke ne wienyi.

Eleka moɔ befa Ngyehyeele ehye mo bie bedi gyima la eva ezule edo gyimayevoma anwo na olua zo yemaa manzonle erado be avinli. Arane anzee maanle ne gyima a le ke obaboa azua moɔ beye zehae felehyele gyima ne la wo adenle biala moɔ obahola la azo, na obɔ be nwo bane tela ke obagyakyi be zohane ala yeamaa awie mo azekye be gyima anzee adenle moɔ bele ke bekye fele la. Saa oba ye felehyele mbgole gyima ngyehyeele nu a, owɔ ke maanle ne nea ke felehyele ngyiky gyima ne mo anwo enreha nu.

Saa manzonle bie dwazo wo adenle moɔ awie biala le moɔ maa awie kola kye fele la anwo a, owɔ ke maanle ne ye ye nde siezie wo anzondwole adenle zo na saa awie debie zekyele a, beadua.

Esiane moɔ sisi arelevile nu, yee konle konle moɔ sisi la gyegye felehyele ngyiky gyima ne kpale. Owɔ ke maanle ne maa adenle maa bekye fefe wo azule yee nyevile nu moɔ ngyegyele biala enle nu a. Ehye bamaa felehyele gyima ne ahɔ zo kenlema. Ehye ati, owɔ ke maanle ne toto ninyene boe na oboa azua moɔ felehyele gyima ko zo wo eke ne la; obɔ be ngoane nwo bane na omaa mraale nyia adenle ye gyima ne bie moɔ nyeyenu biala enle nu a.

B. FĒLĒHYĒLĒ NINYĒNE ZO BOĒ ENLEANLĒ NWO NGYEHYĒLĒ

Kemō fēlēhyēlē ngyikyī gyīma fa adwinli ninyēne di gyīma la ati, ōwō kē benyīa ngyehyēlēē kpālē mōō boa maa bē gyīma kō zo dahuu la. Adenle mōō awīē lē yē debīē la nēē ezonlēlīlē a lua a, yemōti ōwō kē adenle mōō menli lē yē gyīma la yē mōō ōboa ōbō adwinli ninyēne mōō bēfa bēdi gyīma wō fēlēhyēlē nu la anwo bane a.

Menli mōō yē fēlēhyēlē ngyikyī gyīma ne bie la ōwō kē nea kē bē gyīma ne enreva ngyēgyēlē enrerēlē abōdēē mōō wō file zo nēē mōō wō nyevīlē nu la. Ōwō kē maanle mōō bēyē gyīma ēhyē mōō bie wō zo la nea kē gyīmayēvoma ne nea adwinli ninyēne ne mōō azo boē na bēmaa bēdi nwolē ezonlē. Saa maanle ne ēlēyē ngyehyēlēē mōō baboa fēlēhyēlē nēē kē bēbazi bēava adwinli ninyēne bēali gyīma la a, ōwō kē bēmaa adenle bēmaa mraalē noko kīlē bē adwenle. Ōwō kē maanle mēla maa adenle maa awīē bīalā fa ō nwo wulā gyīmalīlē bīalā anu.

Ōwō kē maanle maanle ne mōō yē ngyehyēlēē mōō bēdua zo bēnea (MCS) fēlēhyēlē ngyikyī gyīma ne gyīmalīlē ne azo kpālē la. Eza maanle maanle ne ōwō kē nea nwo yē kē, awīē bīalā enrēlua adenle etane zo enrēyē yē gyīma ne amaa yēanzēkyē abōdēē mōō ēbō yē nwo ēyīa la. Fēlēkyēvoma noko ōwō kē boa (MCS) gyīmalīlē ne na bēfa menli mōō ēnyē bē gyīma wō adenle kpālē zo la anwo edwēkē bīalā bēkōmaa menli mōō nea gyīmalīlē ne azo la.

Ōwō kē maanle maanle ne mōō dua mēla adenle zo kīlēhīlē adenle mōō awīē lē nēē gyīma mōō ēhyē fa to ō nwo zo la anu. Ōwō kē bēmaa fēlēhyēlē ngyikyī gyīmayēvoma ne mōō fa bē nwo wulā ayīa ngakyīlē mōō bēyē la anu na bēmaa adenle bēmaa bēkīlē bē adwenle wō gyīma ne anwo kpōkēzīlē nu.

Mōō bamaa koyēlē alī munli la, ōwō kē maanle maanle ne mōō nēē menli mōō yē fēlēhyēlē gyīma ne la boa mraalē nēē mrenyīa mōō kye fēlē, nēē mōō tō anzēē tōne fēlē la, na eza bēdiē bē adwenle nzuzulē muālā bēto nu.

Ōwō kē maanle maanle ne mōō nea bō fēlēkyēvoma anwo bane, titilī wō azua nwiō mōō bīkyē nwo kpālē la ēwēēne zo wō mēkē mōō bēlēyē bē gyīma ne la amaa basabasayēlē nēē konlē anzi azua nwiō ne avinli wō ēlēka nēē ninyēne mōō bēfa bēyē bē gyīma la anwo.

Maanle maanle ne mōō eza ōwō kē nea boē wō bē Ngyehyēlēē ne nēē bē ezukoa ngyehyēlēē nwo na yēanyē kē bēlēsisī menli mōō yē gyīma wō fēlēhyēlē ngyikyī gyīma eku ne abo la, anzēē anzēkyē bē gyīma ne.

6. BOELILE, GYIMANYIANLE YEE GYIMA KPALE EYELE

Awie biala le ngyehyelee mɔɔ beye beboa felehyele ngyikyi gyima ne anyuhole la anwo adenle. Owo ke maanle ne mɔ fa ezukoa boa wo ayileyele, nwomazukoale, egengale, adwuleso ninyene mɔɔ befa bedi gyima yee gyima ezukoale ngyehyelee biala. Maanle maanle ne mɔ owo ke mia Ngyehyelee biala mɔɔ boa bo felehyele ngyikyi gyima ne anwo bane la anu. Owo ke maanle maanle ne mɔ ye ezukoa eziele, boseabole yee banebole nwo ngyehyelee maa menli, titili mraale mɔɔ ye felehyele gyima ehye bie la.

Owo ke awie biala bu felehyele ngyikyi gyima ne ke ole gyima titili na eza odi munli.

Maanle maanle ne mɔ owo ke nea ke awie biala gyima nwo te.

Maanle ne amuala le adenle ke bebahola beamaa awie biala ahɔ zo anwu adenle mɔɔ felehyele ngyikyi gyima le wo felehyele nu amaa be gyima ne anyia anyunhole kpale la.

Owo ke maanle maanle ne mɔ ko zo maa menli nwo adenle mɔɔ felehyele ngyikyi gymayevoma nee menli mɔɔ kye fele le la na benea ke bebali boe wo ebelabole nu.

Owo ke maanle maanle ne mɔ kponde adenle mɔɔ bamaa gymayevoma kɔsɔti ava be nwo awula gyima ne ngyehyelee biala anu mɔɔ ngilehilenu nee nyeyenu enle nu a, amaa gymayevoma amuala ahola anyia be evele nwo nvasoe mɔɔ feta la.

Maanle maanle nee awie biala kola boa wo adenle gyene mɔɔ bava avasoe fofole ara la azo. Felehyele ngyikyi gyima ne owo ke nyia ngyehyelee mɔɔ boa be gyima ne wo be azua ne mɔ azo la.

Tutenla le adenle ko mɔɔ menli dua zo kponde mɔɔ bebali la. Owo ke maanle maanle ne mɔ nea so ngyegyeye mɔɔ maa felekyevoma tu ko azua anzee maanle fofole zo kɔkye fele la anloa.

Ole maanle ne gyima ke obanlea yeaye akelle ezonlenle wo gyima ne anu na yeeye Ngyehyelee yeava yeada kake biala mɔɔ wo gyima ne anu la.

Owo ke maanle maanle ne mɔ kponde anwodole mɔɔ gyima kola fa ba, banebole yee ahatuale etane nwo sobele. Eza owo ke besi menli mɔɔ bemia be befa be beye gyima la adenle na benea ke kake enredo awie biala anwo.

Owo ke maanle maanle ne mɔ boa wo nwomazukoale nee ninyene mɔɔ hyia wo debiezukoale nu la na bema ngakula kenle bie kyia be.

Ɔwɔ kɛ menli mɔɔ di fɛlɛhyɛlɛ nwo gyima la die to nu kɛ ngyɛgyɛlɛ dɔɔnwo wɔ fɛlɛhyɛlɛ gyima nu yɛ ninyɛnɛ mɔɔ fa ba noko la le ngakyile.

Ɔwɔ kɛ fɛlɛhyɛlɛ ngyikyɛ gyimayɛvoma nyia baneɔlɛ nee gyimayɛlɛ nwo kpɔkɛdele nwo ngyehyɛlɛ kpalɛ.

Saa basabasayɛlɛ mɔɔ anu yɛ se la bie dwazo wɔ fɛlɛkyɛvoma ne bie mɔ avinli a ɔwɔ kɛ arane yɛ yɛ ndɛndɛ bɔ awie biala adenle nee ɛbulɛ mɔɔ ɔlɛ ye la anwo bane.

7. NVASOƐ NWO NGYEHYƐLEƐ, FƐLƐHYƐLEƐ NZI GYIMA NEE YE ƐDƐNENLE

Gyima titili mɔɔ wɔ fɛlɛhyɛlɛ nzi mɔɔ wɔ fɛlɛhyɛlɛ ngyikyɛ gyima ne abo anu la ɔwɔ kɛ da ali amaa awie biala ayɛ ye nzonle. Mraale a di fɛlɛhyɛlɛ nzi gyima titili ne a, ɔti ɔwɔ kɛ awie biala noko ye ɛhyɛ nzonle.

Ɔwɔ kɛ arane boa wɔ ezukoa mɔɔ bɛfa bɛwula fɛlɛhyɛlɛ nzi gyima ne anu, nwole ninyɛnɛ etotɔle yɛ ngyehyɛlɛ adenle biala mɔɔ bamaa gyima ne ayɛ kpalɛ la.

Fɛlɛhyɛlɛ eku nee fɛlɛkyɛvoma mɔɔ wɔ azua ngyikyɛ ne mɔ azo la, ɔwɔ kɛ bɛdie bɛ bɛto nu. Ɔwɔ kɛ bɛkpɔndɛ ndenle mɔɔ emmaa bembɔ fɛlɛhyɛlɛ nzi gyima nwo kake biala la.

Ɔwɔ kɛ arane nea kɛ nzisi nee nyeyenu biala ɛnle fɛlɛhyɛlɛ gualilɛ nu na ɔlua zo bɛkola bɛdi fɛlɛhyɛlɛ ngyikyɛ gyima nwo gua ne bie wɔ azua azua, maanle, maanzinli yɛ maanle maanle gua ne mɔ anu. Ɔwɔ nu kɛ bɛbɔ fɛle nwo nolo wɔ ye gua ne mɔ anu ɛdeɛ, noko ɔnle kɛ nolobɔlema nyɛlɛ ne gyɛgyɛ menli mɔɔ ɛngulo fɛlɛlilɛ la ɔluake bɛ ngone nwo hyia.

Ɔwɔ kɛ awie biala nyia nvasoɛ mɔɔ kɛvi maanle maanle gualilɛ nu kɛra la bie, na benea kɛ bɛbabɔ fɛle mɔɔ bɛkɛhyɛ la anwo bane amaa ye ɛbulɛ ti yeanva nzisi yeamba.

Ɔnle kɛ nvasoɛ mɔɔ bɛnyia bɛfi maanle maanle gualilɛ nu la ati, fɛlɛhyɛlɛ gyima ne maa maanlema anwo kyele bɛ mɔɔ bie ka ninyɛnɛ mɔɔ ɛbɔ ye ɛyia nee aleɛ mɔɔ yɛdi la.

Ɔle arane gyima kɛ ɔbayɛ gualilɛ nwo ngyehyɛlɛ na yeamaa menli mɔɔ di fɛle nwo gua la anwu meke mɔɔ bɛfa bɛdi zɛhae gua ne mɔ la.

8. ADENLE MỌỌ MRAALE NEE MRENYIA KỌSỌỌTI ỌWỌ KẸ NYIA LA

Ọnle kẹ fẹlẹhye ngyiky gyima ne ye nyeyenu wọ mraale nee mrenyia dodo mọọ ọwọ kẹ bẹmaa adenle bẹmaa bẹfa bẹ nwo bẹwula fẹlẹhye gyima ne anu la anu. Ọwọ kẹ arane die Ngyehyee ehye to nu, titili wọ maanle nee ngyehyee mọọ nea bọ adenle mọọ menli lẹ la anwo bane la, mọọ mraale noko boka nwo a.

Ngyehyee biala mọọ bẹbava bẹaho bẹatia nyeyenu mọọ beye bẹtia mraale la, ọwọ kẹ bẹnea bẹdi nwole gyima. Ọwọ kẹ beye ngyehyee mọọ enremaa adenle mọọ mraale nee mrenyia kọsọọti lẹ la enrevi bẹ sa, na saa bodane bie nee mọọ wọ Ngyehyee ehye mọ anu la ennyia a, ọwọ kẹ beye bẹfi nu.

Saa yenyia Ngyehyee mọọ di munli la a, ọbamaa yeanwu kẹ mraale nee mrenyia kọsọọti lẹ adenle ko ne ala bie, na ehye bamaa yeanwu mraale gyinlabele wọ ebẹlabọle nee anyuhọle gyima nu.

Adwuleso adwinli nwo ninyene mọọ mraale fa di gyima a ọye boe la, ọwọ kẹ beboa bẹmaa mraale ne mọ asa ka bie.

9. ESIANE NEE MAANLE NU ẸHAKYILE

Saa yebahola yẹaho yẹatia maanle nu ẹhakyile a, ọhyia ndendeyele yee mọdenlebole kpale. Bọra mọọ beye fẹlẹhye ngyiky gyima ne bie wọ zo la, ọwọ kẹ ye nye kọ eke ne kpale. Ngyehyee mọọ fa ngamọnu ba gyima ngakyile avinli la bie anwo hyia wọ mbọra ne mọ azo. Ọwọ kẹ beye moale nwo ngyehyee noko bẹmaa bẹ.

Saa fẹlẹkyeoma ne nyeele ti esiane bie si a, ọwọ kẹ bẹtwe mọọ maanle esiane ne zile la anzo. Ọwọ kẹ besuzu ngyegyele mọọ esiane nee maanle nu ẹhakyile fa ba fẹlẹhye nzi gyima ne nee fẹle ẹdọnenle ne anwo zo la. Saa yenyia adwenle mọọ le kẹ “Yesi ye boe” la na yefa yedi gyima a ọbaboia yeamaa yẹazi ninyene mọọ kola fa esiane ba la adenle. Ọwọ kẹ yesukoa kẹ yebava lateleke kenlane yẹali gyima kpale.

10. NGYEHYELEƐ NU KOYƐLE, EƐU-EƐU GYIMALILE NEE NGAMONU

Amaa anyuhole ara fɛlɛhyele ngyikyi gyima ne anu la, ɔwo ke maanle maanle ne mo nwo ehyianle moɔ ɔhyia ke beye Ngyehyele moɔ biala entia bie la.

Ɔwo ke maanle maanle ne mo fa nzenzalee ba Ngyehyele ne anu, na ɔbo modenle ke ɔbamaa beava Ngyehyele ne beali gyima wo meke moɔ beye fɛlɛkyevoma ne ehulolodee bɛmaa be na bɛmaa benwu be gyima moɔ beye wo enweazo boeyele nu la.

Maanle maanle ne mo eza ɔwo ke pe ndenle moɔ baboa amaa beabo azule nee nyevile nu fɛle nwo bane la. Ɔwo ke ngyehyele moɔ beye beboa fɛlɛhyele ngyikyi gyima ne la ye moɔ ɔkola ɔwa eke meke tendenle na ɔboa nuhua menli ne la. Ɔwo ke fɛlɛkyevoma kɔsooti kola nyia adenle nee maanle mgbanyima nee be gyake-anu-gyinlavolema di ngitanwo.

Fɛlɛkyevoma moɔ wo fɛlɛhyele ngyikyi gyima ekpunli ne anu la ɔwo ke maa adenle maa gyima gyene noko nee be ye gyima. Ɔwo ke maanle maanle ne mo ye ngyehyele wo be maamule nu fa sua fɛlɛhyele ngyikyi gyima ne mo anzi amaa beagyinla. Saa ehye bara nu a, ɔwo ke ngamonu ngyehyele ba maanle maanle, maanzinli nee maangyeba ne mo avinli.

11. EDWEKE, NEELEANU NEE NGITANWOLILE

Ole maanle maanle ne mo gyima ke bebaye Ngyehyele moɔ anu la eke la amaa awie biala ahola ahile ye adwenle wo ninyene moɔ anwo hyia maa fɛlɛhyele ngyikyi gyima ne la. Saa yebehola yeazi ninyene nwo kpake kpale a, edweke nee ngitanwolile nwo hyia kpale. Ɔwo ke maanle maanle ne mo bo modenle ke bebadu ndoloboa eliele bo, na beamaa be ngyehyele biala anu ala eke ne kpale amaa menli moɔ gyigyi gyima ne mo ati la abu mgbonda moɔ anu la eke la.

Azua moɔ beye fɛlɛhyele ngyikyi gyima ne wo zo la die anzee fa nzuzule maa menli ekpunli moɔ hyia fɛlɛhyele nwo edweke la. Ehye ati ɔwo ke bɛmaa be adenle bɛmaa befa be amaneebole moɔ di munli la beto gua amaa yeaboa fɛlɛhyele ngyikyi gyima ne anyuhole. Azua moɔ zehae fɛlɛhyele ngyikyi gyima ne bie wo zo la, ɔwo ke bekele be nwo edweke moɔ fale be nyeele nee ke besi beye be gyima ne la beto eke.

Ɔwo ke maanle maanle ne mo ye Ngyehyele boa zehae azua ngyikyi ne mo titili, mraale moɔ nyia be nloa alee fi fɛlɛhyele gyima ne mo anu la. Ɔwo ke azua nee maanle maanle ne mo dua ngyehyele kpale zo di ngitanwo fa edweke nee amaneebole to gua dahuu.

Ɔwɔ kɛ maanle maanle ne mɔ fa ezukoa boa wɔ fɛlɛhyɛlɛ ngyikyɪ gyima ne mɔ neenleanuyɛlɛ nu yɛɛ edwɛkɛ kpalɛ mɔɔ baboa gyima ne anyunhɔlɛ la ɛkpondɛlɛ nu.

Ɔwɔ kɛ maaanle maanle ne mɔ yɛ ngyehyɛlɛ mɔɔ fɛta la fa yɛ neenleanu fa mrenyia nee mraalɛ avinli ɛzɛlɛ nwo amaa ɔlua zo biala anyia yɛ afoa nu ɛdɛɛ mɔɔ fɛta la.

Mekɛ mɔɔ menli ɛlɛnwu gyima mɔɔ fɛlɛhyɛlɛ ngyikyɪ gyima ne mɔ yɛ la, ɔwɔ kɛ maanle maanle ne mɔ eza yɛ ndetɛlɛ nwo ngyehyɛlɛ mɔɔ bamaa menli anwu nvasoɛ mɔɔ yenyia yɛfi fɛlɛlilɛ zo la. ɛhyɛ bamaa fɛlɛhyɛlɛ ngyikyɪ gyima ne mɔ gyima ahɔ zo mekɛ biala.

12. ANWOSESEBENYIANLɛ

Ɔwɔ kɛ awie biala kola nyia anwosesebe mɔɔ maa ɔkola ɔfa yɛ adwenle nzuzulɛ ɔto gua la. Ɔwɔ kɛ maanle maanle ne mɔ boa fɛlɛhyɛlɛ ngyikyɪ gyima ne mɔ wɔ adenle biala anu amaa bɛanyia gualilɛ nwo adenle. Anwosesebenyianlɛ ngyehyɛlɛ ɛhyɛ lɛ ngane nwiɔ. Ɔwɔ kɛ yekola yɛfa yɛ adwenle nee sukoanyia mɔɔ yɛlɛ la yɛboa yenyia anyuhɔlɛ nee ndotoleɛ kpalɛ.

13. Kɛ ƆWɔ Kɛ BɛFA NGYEHYɛLɛ NE BɛDI GYIMA LA Yɛɛ ZOLɛ ɛNLEANLɛ NWO MOALɛ

Gyima anzɛɛ awie biala ɔwɔ kɛ die “SSF” Ngyehyɛlɛ ne to nu na ɔfa ɔdi gyima.

Ɔwɔ kɛ Ewiade Ngamɔnu Eku ne nee ɔ gyakɛ anu gyinlavolema mɔɔ wɔ maanle biala azo la boa maanle maanle ne mɔ maa bɛbɔ mɔdenle kɛ bɛbanlea bɛamaa bɛava SSF Ngyehyɛlɛ ne bɛali gyima wɔ adenle kpalɛ zo.

Ɔwɔ kɛ maanle maanle ne mɔ nee menli ɛkpunli bie mɔ bɔ nu da SSF Ngyehyɛlɛ ɛhyɛ ali, na bɛboa bɛamaa bɛkile Ngyehyɛlɛ ne abo bɛkɔ anɛɛ gyɛne nu.

Awie biala ɔwɔ kɛ nwu nvasoɛ mɔɔ wɔ zo kɛ ɔbanlea yeamaa gyima ne ahɔ zo boɛ la. Menli mɔɔ bɛlua mɛla adenle zo bɛkpa bɛ kɛ bɛgyinla fɛlɛhyɛlɛ ngyikyɪ gyima ne mɔ ati wɔ azua azua ne mɔ azo la ɔwɔ kɛ boka Ngyehyɛlɛ ɛhyɛ ɛyɛlɛ nee kɛ bɛbava bɛayɛ gyima la yɛɛ zolɛ ɛnleanlɛ nwo ngyehyɛlɛ biala anwo.

Ɔwɔ kɛ Alɛɛ nee Egyinliyɛlɛ Ngamɔnu eku ne (FAO) boa maa yenyia Ewiade Kɔsɔɔti Moale Ngyehyɛlɛ titili ko.